فصلنامه حسابداری مالی/سال سیزدهم/ شماره ۵۲/زمستان ۱۴۰۰/صفحات ۸۳- ۵۲

مدل‌سازی عوامل اثربخش بر کمیته حسابرسی و بررسی تأثیر این عوامل بر وظایف اصلی کمیته حسابرسی

زهرا محمدرضایی *
آزیتا جهانشاد **
فرزانه حیدرپور ***

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۲

چکیده

تشکیل کمیته‌های حسابرسی در سال‌های اخیر یکی از مهم‌ترین اقدامات شرکت‌ها در راستای راهبری بنگاه و یکی از ارکان اصلی نظام راهبری شرکت‌هاست که موجبات تقویت و سلامت گزارشگری مالی را فراهم می‌کند. کمیته‌ی حسابرسی اثربخش، به‌عنوان عاملی تعیین‌کننده در روند گزارشگری مالی، موجب افزایش اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی شده می‌شود و تا حدودی مدیریت را از اقدامات متهورانه منع می‌کند. به همین منظور در این پژوهش به ارائه مدلی جهت اثربخشی کمیته‌های حسابرسی پرداخته شده است. ابتدا با استفاده از روش گراندد تئوری و مصاحبه با خبرگان، عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی شناسایی گردید و با به دست آوردن مدل پژوهش و در نهایت تأیید مدل، اقدام به تهیه پرسشنامه مطابق با عوامل شناسایی شده گردید. پرسشنامه توسط اعضای کمیته‌های حسابرسی شرکت‌ها و شرکای مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران واقع در شهر تهران تکمیل گردید تا با استفاده از روش معادلات ساختاری، تأثیر این عوامل بر سه وظیفه اصلی کمیته حسابرسی یعنی کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات سنجیده شود. یافته‌های

* دانشجوی دکتری ،گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: zmrezai@gmail.com
** دانشیار،گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
Email: azi.jahanshad@iauctb.ac.ir
** دانشیار، گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: heidarpoor@iauctb.ac.ir

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

پژوهش حاکی از آن است که بین عوامل اثربخش بر کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: کمیته حسابرسی، منشور کمیته حسابرسی، گراندد تئوری، اثربخشی.

۱- مقدمه

کمیته حسابرسی، از سازوکارهایی است که انتظار می‌رود در راستای حفظ منافع گروه‌های گوناگون استفاده‌کننده از اطلاعات حسابداری، مؤثر واقع می‌شود. در سال‌های اخیر، کشورهای توسعه‌یافته شاهد ظهور و تکامل شتابان کمیته‌های حسابرسی بوده‌اند. گسترش عملیات بین‌المللی، تشدید فعالیت‌های شرکت‌های سهامی برای کسب مزایای رقابتی، افزایش بدهی‌های ناشی از خسارت به محیط‌زیست، نقش و تأثیر برآوردهای مدیریت در ارقام مندرج در صورت‌ها و گزارش‌های مالی، نبود مبنایی معتبر برای بررسی ادعاهای مدیریت در رابطه با کفایت ساختار کنترل داخلی از سوی حسابرسان مستقل، گسترش استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای و به دنبال آن، مشکل‌تر شدن نظارت بر کنترل این سیستم‌های سبب تشدید روند ایجاد و به‌کارگیری کمیته‌ی حسابرسی شده است (یولریچ، کرمین و وود[1]، ۲۰۱۹). کمیته‌های حسابرسی از طریق نظارت مؤثر و آگاهانه نقش ارزشمندی را در کمک به جلب اعتماد به گزارشگری مالی با کیفیت بالا ایفا می‌نمایند. معمولاً اعتقاد بر این است هر شرکتی که در بازارهای جهانی حضور دارد، باید ایجاد کمیته حسابرسی یا نهادی مشابه آن با رویه‌های مناسب را جزء اهداف خود قرار دهد. سهامداران نیز باید توجه خود را به سازوکار راهبری شرکتی که در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند، معطوف نمایند. چنانچه کمیته‌ی حسابرسی یا نهاد مشابه مستقل و قدرتمندی در هیئت‌مدیره وجود نداشته باشد، سهامداران باید مدیریت را از این بابت مورد مؤاخذه قرار دهند. کمیته حسابرسی به یکی از حلقه‌های اصلی آنچه گاهی اصطلاحاً «زنجیره ارزش گزارشگری» نامیده می‌شود، تبدیل گردیده است. در این زنجیره، هر گروه نقش و مسئولیت‌های مشخصی در ارتباط با فراهم نمودن اطلاعات مالی برای بازار دارند (یولریچ و همکاران، ۲۰۱۹). محدودیت ساختار حاکمیت شرکتی و سایر محدودیت‌ها، قادر به نظارت و کنترل مدیر نیستند. مدیر نیز به‌منظور ایفای نقش مباشرتی خود، نیازمند گواهی حسابرسان است. از طرف دیگر کارایی، اثربخشی و استقلال حسابرس مستلزم نهاد دیگری مانند کمیته حسابرسی است. در واقع، سهامداران از طریق سازوکار تعیین هیئت‌مدیره شرکت[2]، به‌صورت غیرمستقیم بر عملکرد مدیر

1 Eulerich, Kremin & Wood
2 Company Board

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

نظارت می‌کنند و مدیر با تأیید و ارزیابی حسابرس به ایفای مسئولیت پاسخگویی عملکرد خود می‌پردازد. در نهایت، کمیته حسابرسی است که به ایجاد ارتباط مناسب بین هیئت‌مدیره، حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی شرکت کمک می‌کند. این کمیته می‌تواند بر مدیریت ارشد شرکت نظارت کند و به‌عنوان بازدارنده مدیریت از زیر پا گذاشتن کنترل‌های داخلی، نقش مؤثری ایفا کند (محمدیان،۱۳۹۰). یکی دیگر از اهداف اصلی تشکیل کمیته حسابرسی افشای داوطلبانه اطلاعات می‌باشد. این ادعا وجود دارد که افشای داوطلبانه اطلاعات، مشکل عدم تقارن اطلاعاتی ناشی از تضاد رابطه نمایندگی را کاهش می‌دهد (آریپین، تاور و تیلور[1]، ۲۰۱۱). همچنین کمیته‌های حسابرسی به مؤدیان مالیاتی و اعتباردهندگان کمک می‌کنند تا مطمئن شوند منافع آن‌ها در اثر انجام حسابرسی به حداکثر می‌رسد (الدامن و هولینداله و زیگل مایر[2]، ۲۰۱۸). استقرار کمیته حسابرسی اثربخش می‌تواند بهبود شفافیت گزارشگری و کیفیت سود را به دنبال داشته باشد (وانگ و لی و چوانگ[3]، ۲۰۱۵). کمیته حسابرسی اثربخش، به‌عنوان عاملی تعیین‌کننده در روند گزارشگری مالی، موجب افزایش اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی می‌شود. اعضای این کمیته با هیئت‌مدیره که مسئول حفظ منافع سهامداران است همکاری کرده و بر کیفیت و مطلوبیت صورت‌های مالی، حسابداری، حسابرسی، کنترل داخلی[4] و فرآیند گزارشگری نظارت می‌کند. برقراری ارتباط حسابرسان، کمیته‌های حسابرسی و هیئت‌مدیره موجب افزایش جریان اطلاعات سودمند، اثربخش و آگاهی‌دهنده می‌شود. این امر به تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران کمک کرده و افزایش پاسخگویی در مقابل سهامداران را نیز در پی خواهد داشت. در این راستا، طبق منشور کمیته حسابرسی، سازمان بورس اوراق بهادار هدف از تشکیل کمیته حسابرسی را کمک به ایفای مسئولیت نظارتی هیئت‌مدیره و بهبود آن جهت کسب اطمینان معقول از اثربخشی فرآیندهای نظام راهبری، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی، سلامت گزارشگری مالی، اثربخشی حسابرسی داخلی، استقلال حسابرس مستقل و اثربخشی حسابرسی مستقل و رعایت قوانین، مقررات و الزامات عنوان نموده است (منشور کمیته حسابرسی[5]، ۱۳۹۱). مهم‌ترین تأثیر مستقیم کمیته حسابرسی را می‌توان بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشا و به‌موقع بودن اطلاعات دانست. کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا اطلاعات مالی و گزارشگری شرکت‌ها نیز بر قابلیت اتکای سهامداران و

1 Aripin,Tower & Taylor
2 Aldamen, Hollindale & Ziegelmayer
3 Wang, Lee & Chuang
4 Internal Control
5 Audit Committee Charter

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

سرمایه‌گذاران می‌افزاید. سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان به‌عنوان گروه‌های مهم استفاده‌کننده از اطلاعات مالی همیشه درصدد دریافت اطلاعات صحیح و شفاف جهت اخذ تصمیمات صحیح می‌باشند. لذا هدف این پژوهش مدل‌سازی عوامل اثربخش بر کمیته حسابرسی و بررسی تأثیر این عوامل بر وظایف کمیته حسابرسی می‌باشد.

با توجه به اینکه کمیته‌های حسابرسی هنوز در دوران استقرار و تثبیت می‌باشند، ضرورت دارد بررسی شود آیا کمیته‌های حسابرسی در محیط ایران اثربخش بوده‌اند و توانسته‌اند به اهداف خود دست پیدا کنند. این پژوهش نیز به دنبال بررسی این مطلب است آیا کمیته‌های حسابرسی تاکنون توانسته‌اند نقش اساسی خود را در بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات ایفا کنند. در پژوهش حاضر به‌منظور شناسایی عوامل مؤثر در اثربخشی کمیته‌های حسابرسی، با استفاده از روش گراندد تئوری (روش کیفی) و مصاحبه با خبرگان و اعضای کمیته‌های حسابرسی به شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی پرداخته شده است و سپس با استفاده از روش معادلات ساختاری (روش کمی) تأثیر این عوامل بر سه وظیفه اصلی کمیته حسابرسی یعنی کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات سنجیده شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تشکیل کمیته حسابرسی با نظارت دقیق بر امور حسابداری شرکت در مرحله اول کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات را بهبود می‌بخشد و تا حدودی مدیریت را از اقدامات متهورانه منع می‌کند. نوروش و رمضانی (۱۳۸۹) بیان می‌دارند که وجود کمیته حسابرسی موجب تسهیل ارتباط میان حسابرسان و مدیریت خواهد شد. الشاعر، سلاما و تامز[1] (۲۰۱۷) به این نتیجه رسیدند که یکی از اقدامات مهم پس از رسوایی انرون، توسعه کمیته‌های حسابرسی است که می‌تواند بر بهبود گزارشگری مالی مؤثر واقع شود. به اعتقاد آن‌ها بهبود گزارشگری مالی از طریق تقویت اجزای راهبری، محافظه‌کاری بیشتر و کاهش مدیریت سود می‌تواند صورت بگیرد و در این بین کمیته حسابرسی نقش بسزایی دارد. علاوه بر این آن‌ها بیان می‌دارند کمیته‌های حسابرسی با کاهش اشتباهات، رعایت قوانین و مقررات، نظارت بر مدیریت ریسک و سیستم کنترل داخلی و مهم‌تر از همه حجم افشای اطلاعات اثربخش‌تر است. در مجموع با توجه به مطالب فوق با تشکیل کمیته‌های حسابرسی می‌توان انتظار داشت کیفیت گزارشگری مالی بهبود یابد. علی‌رغم مواردی که ذکر شد، موانع و مشکلات و به‌عبارت‌دیگر

1 Al Shaer, Salama & Toms

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

آسیب‌هایی وجود دارد که کمیته‌های حسابرسی را در دستیابی به اهداف خود ناکام می‌گذارد. به‌عنوان نمونه یکی از شروط تعیین اعضای کمیته‌های حسابرسی استقلال اکثریت اعضای آن است لیکن به نظر می‌رسد به‌طور واقعی این موضوع رعایت نمی‌شود یا حداقل سازوکار کنترلی برای رعایت این شرط تاکنون اجرایی نشده است. موارد دیگری نیز وجود دارد که مانع از کارکرد اثربخش کمیته‌ها است. اگرچه ممکن است انتظار بر این باشد که وجود کمیته حسابرسی با کیفیت منجر به بهبود فرآیند گزارشگری مالی می‌شود ولی واقعیت این است که برخی پژوهش‌های تجربی وقوع آن را تأیید نمی‌کند. به‌بیان‌دیگر تشکیل کمیته حسابرسی الزاماً به معنای اثربخش بودن آن نیست. از طرفی برخی معتقدند تشکیل کمیته‌های حسابرسی در ایران، اثربخشی کافی را نداشته است و فقط منجر به تحمل هزینه و بوروکراسی بیشتر برای شرکت می‌شود. در مقابل طرفداران تشکیل کمیته‌های حسابرسی و نهادهای ناظر با تشویق شرکت‌ها و الزام آن‌ها به تشکیل کمیته‌های حسابرسی به مزایای وجود این کمیته اشاره داشته و بیان می‌دارند که این امر منجر به بهبود گزارشگری مالی و کیفیت افشای اطلاعات، کاهش ریسک اطلاعاتی و همچنین کاهش هزینه سرمایه خواهد شد. لازم به ذکر است که وظایف کمیته حسابرسی در سه حوزه کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات در نظر گرفته شده است، چرا که مهم‌ترین تأثیر مستقیم کمیته حسابرسی بر این سه موضوع استوار است. وظیفه اصلی کمیته حسابرسی بررسی اطلاعات مالی و کنترل رفتار مدیریت در امور جاری است که به‌عنوان یک سازوکار کنترلی با هدف کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان اعضای داخلی و خارجی (مدیریت و غیر مدیریت) هیئت‌مدیره تلقی می‌شود (ایچنسحر و هگی گی و شیلدز[1]، ۱۹۸۹). لذا از نظر حسابداری، ایجاد کمیته حسابداری، کیفیت و دقت اطلاعات مالی را بهبود می‌دهد و این اطمینان را می‌دهد که پاسخگویی مسئولان برای گزارشگری و افشای بیشتر، مورد کنترل و نظارت قرار می‌گیرد (کانسوئلو و دفیوئنتس[2]، ۲۰۰۷)؛ بنابراین مهم‌ترین تأثیر مستقیم کمیته حسابرسی را می‌توان بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشا و به‌موقع بودن اطلاعات دانست.

در بازار سرمایه گزارش‌های مالی باید اطلاعاتی را برای کمک به سرمایه‌گذاران، بستانکاران و سایر استفاده‌کنندگان، در انجام تصمیم‌گیری‌های مناسب اقتصادی فراهم کند اما موضوع مهم این است که این اطلاعات باید در زمان مناسب در دسترس استفاده‌کنندگان قرار گیرد تا آن‌ها بتوانند تصمیم‌گیری درستی داشته باشند. یکی از ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

1 Eichensehe, Hagigi & Sheilds
2 Consuelo & De Fuentes

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

به‌موقع بودن گزارشگری مالی است. برای افزایش کیفیت گزارشگری مالی و انتشار اطلاعات مالی به‌موقع، بهبود نظام حاکمیت شرکتی موضوعی انکارناپذیر است. از طرفی یکی از ارکان اصلی حاکمیت شرکتی کمیته حسابرسی است. اگر کمیته حسابرسی در انجام وظایف نظارتی خود بر گزارشگری مالی به‌خوبی عمل نماید، می‌توان انتظار داشت به بهبود کیفیت و به‌موقع بودن گزارشگری مالی کمک شایانی بنماید؛ بنابراین مهم‌ترین تأثیر مستقیم کمیته حسابرسی را می‌توان بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشا و به‌موقع بودن اطلاعات دانست. کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا اطلاعات مالی و گزارشگری شرکت‌ها نیز بر قابلیت اتکای سهامداران و سرمایه‌گذاران می‌افزاید. سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان به‌عنوان گروه‌های مهم استفاده‌کننده از اطلاعات مالی همیشه درصدد دریافت اطلاعات صحیح و شفاف جهت اخذ تصمیمات صحیح می‌باشند.

اکثر پژوهش‌هایی که در زمینه کمیته‌های حسابرسی صورت گرفته است به دنبال بررسی رابطه و یا تأثیر برخی ویژگی‌های کمیته حسابرسی مانند استقلال، اندازه، تخصص، تناوب جلسات و یا تجربه اعضای کمیته بر کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت و مدیریت سود، محافظه‌کاری، افشای اطلاعات و یا متغیرهای دیگر مانند کیفیت حسابرسی یا کاهش ریسک تقلب بوده‌اند. علاوه بر این در برخی پژوهش‌ها ویژگی‌های نامبرده شده را قبل و پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی مقایسه کرده‌اند. برای این منظور بیشتر پژوهش‌ها از مدل‌های رگرسیون استفاده کرده‌اند و معیارهایی از قبیل کیفیت اقلام تعهدی را مبنای کیفیت سود و یا کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته‌اند. در ادامه به‌صورت خلاصه به‌مرور برخی از پژوهش‌های انجام شده پرداخته شده است.

۱-۲-پیشینه پژوهش‌های خارجی

چالواس، جیانوپولوس، سامارا و کوتوپیس[1] (۲۰۲۱) در پژوهشی به "بررسی ارزیابی نقش و اثربخشی کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی در کشور یونان" پرداختند. آن‌ها ۱۳۸ شرکت را در سال ۲۰۱۸ بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که ترکیب و مهارت اعضای کمیته حسابرسی، نظارت بر کسب‌وکار واحد تجاری و نظارت بر استقلال حسابرس قانونی و اثربخش بودن کنترل‌های داخلی، به‌طور قابل‌توجهی باعث بهبود عملکرد واحد تجاری می‌گردد که به‌تبع آن بر کیفیت گزارشگری مالی افزوده می‌شود.

1 Chalevas,Giannopoulo, Samara & Koutoupis

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

کالمولا، اشرافول و بویانب[1] (۲۰۲۰) در پژوهشی به "بررسی ارتباط بین انواع کارشناسان مالی زن و مرد در کمیته‌های حسابرسی با کیفیت حسابرسی" پرداخت. یافته‌های وی بیانگر ارتباط بین کارشناسان مالی زن و نظارت بر گزارشگری مالی است و همچنین نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی ممکن است با کارشناسان زن حسابداری در کمیته‌های حسابرسی افزایش یابد.

توماس و پورسل[2] (۲۰۱۸) به استفاده از تئوری رفتاری به‌مثابه یک "عدسی تفسیری" جهت تشریح فعالیت‌ها و تبیین کارایی کمیته‌های حسابرسی پرداختند. به عقیده آن‌ها کمیته حسابرسی یکی از مکانیزم‌های نظارت بر ریسک‌های بخش عمومی و تیم مدیریت اجرایی است، به‌ویژه در شرایطی که بین منافع فردی با الزامات راهبری قانون‌گذاری، هنجارهای اجتماعی و انتظارات جامعه تضاد وجود داشته باشد؛ بنابراین کمیته حسابرس اثربخش می‌تواند نظارت رفتاری بر فرایندهای راهبری فراهم نماید.

اینام، خاموسی و فاطما[3] (۲۰۱۶) به بررسی "فرا تحلیل اثربخشی کمیته حسابرسی بر کیفیت و مدیریت سود" پرداختند. یافته‌های آن‌ها حاکی از آن است که موضوع کمیته حسابرسی و مدیریت سود می‌تواند موضوع بالقوه‌ای برای پژوهش‌های آتی باشد. علاوه بر این مطالعات اولیه نشان می‌دهند که متغیرهای متعددی بر اثربخشی مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی به‌خصوص کمیته حسابرسی مؤثر است از جمله قانون ساکس.

خلیف و ساماها[4] (۲۰۱۶) فعالیت‌های کمیته حسابرسی و کنترل‌های داخلی را بررسی کردند. یافته‌های آن‌ها نشان‌دهنده این است که فعالیت‌های کمیته تأثیر مثبتی بر کیفیت کنترل‌های داخلی دارد. علاوه بر این استفاده از مؤسسات حسابرسی بزرگ بر بهبود کیفیت کنترل داخلی تأثیرگذار است. همچنین نتایج آن‌ها بیانگر این است در مواقعی که حسابرس شرکت از مؤسسات بزرگ باشد بین فعالیت‌های کمیته حسابرسی و کیفیت کنترل‌های داخلی همبستگی بالایی وجود دارد.

وانگ و همکاران (۲۰۱۵) به "بررسی رابطه بین استقرار کمیته حسابرسی و شفافیت اطلاعات و کیفیت سود" پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که استقرار کمیته حسابرسی همبستگی مثبت با شفافیت اطلاعات و کیفیت سود داشته است؛ به عبارت دیگر تشکیل کمیته حسابرسی منجر به بهبود افشای شفاف اطلاعات و کیفیت سود شده است.

1 Kaleemullah, Ashraful & Bhuiyanb
2 Thomas & Purcell
3 Inaam, Khmoussi & Fatma
4 Khlif & Samaha

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

حبیبا[1] (۲۰۱۴) "رابطه بین کمیته حسابرسی، افشا و شهرت شرکت را در محیط انگلیس" بررسی کرد. یافته‌های وی بـا استفاده از اطلاعات ۳۵۰ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ نشان می‌دهد شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی با کیفیتی دارند، افشای باکیفیتی نیز خواهند داشت. علاوه بر این نتایج وی بیان‌کننده این مطلب است که شرکت‌ها با بهبود ساختار کمیته حسابرسی خود و افشای بهتر، شهرت خود را نیز بهبود می‌بخشند.

کوهن، هویتاش، کریشنامورتی و رایت[2] (۲۰۱۳) به "بررسی تأثیر تجربه در صنعت اعضای کمیته حسابرسی بر گزارشگری مالی" پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که اعضای کمیته حسابرسی کـه تجربه مالی و تجربه در آن صنعت را دارند بهتر از سایـر اعضای کمیته عمل می‌کنند. علاوه بر این در نمونه مشخص، تجربه سرپرستی و مدیریتی در عملکرد بهتر تأثیر دارد. همچنین هنگامی‌که تجربه در صنعت با تخصص مالی در هم‌آمیخته می‌شود اثربخشی گزارشگری مالی را بهبود می‌بخشد.

ویسواناتان[3] (۲۰۰۸) به بررسی ارتباط بین مدیریت سود واقعی و سه ویژگی کمیته حسابرسی از جمله؛ استقلال کمیته حسابرسی، اندازه کمیته حسابرسی و تعداد دفعات جلسه کمیته حسابرسی پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که دفعات جلسه کمیته حسابرسی ارتباط منفی با مدیریت سود واقعی دارد و همچنین دریافت که اندازه کمیته حسابرسی و استقلال کمیته حسابرسی ارتباطی با سه معیار مدیریت سود واقعی ندارند.

۲-۲-پیشینه پژوهش‌های داخلی

جمشیدی نوید، قنبری و حیدری نژاد (۱۴۰۰) به بررسی "ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی"پرداختند. به عقیده آن‌ها بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی و ریسک حسابرسی رابطه منفی معنادار وجود دارد. همچنین بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان و ریسک حسابرسی رابطه منفی معناداری وجود دارد. با این تفاوت که در شرکت‌های با ریسک پایین نسبت ویژگی‌های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان تقریباً نزدیک به دو برابر این نسبت در شرکت‌های با ریسک بالا بود. بر این اساس می‌توان اظهار نمود که حسابرسان مستقل در ارزیابی ریسک حسابرسی مشتریان اهمیت بیشتری به ویژگی‌های کمیته حسابرسی

1 Habiba
2 Cohen, Hoitash, Krishnamoorthy & Wright
3 Visvanathan

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

اثربخش مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان در مقایسه با لیست مبتنی بر الزامات قانونی می‌دهند.

سعادتمند و علوی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی "رابطه بین ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی و هزینه سرمایه سهام عادی تأمین مالی و تعیین ساختار مناسب سرمایه" پرداختند. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از اطلاعات ۹۷ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۶ نشان می‌دهد بین اندازه کمیته حسابرسی و هزینه سرمایه سهام عادی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر شرکت‌هایی که تعداد اعضای کمیته آن‌ها بیشتر هستند هزینه سرمایه سهام عادی کمتری دارند. این یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد بین میزان تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و هزینه سرمایه سهام عادی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. علاوه بر این اندازه شرکت نیز با هزینه سرمایه رابطه منفی و معنی‌داری دارد؛ به عبارت دیگر شرکت‌های بزرگ هزینه سرمایه سهام عادی کمتری است.

کاظمی علوم، ایمانی برندق و عبدی (۱۳۹۸) به بررسی "تأثیر تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی بر کیفیت سود"پرداختند. یافته‌های آن‌ها بیانگر این موضوع می‌باشد که تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره تأثیر معناداری بر کیفیت سود شرکت‌ها ندارد. حضور زنان در ارکان نظام راهبری روش مناسبی برای بهبود فرایند نظارت بر مدیریت و کیفیت گزارشگری مالی تلقی می‌شود. حضور نمایندگان زن موجب افزایش استقلال اعضای هیئت‌مدیره و کمیته‌های حسابرسی شده و در نتیجه کیفیت سود را بهبود می‌بخشد.

دهدار و خیرخواه (۱۳۹۸) به بررسی "تأثیر استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت نهادی بر محتوای اطلاعاتی اعلان سود" پرداختند. پژوهش حاضر با بررسی استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت نهادی و محتوای اطلاعاتی اعلان سود و با استفاده از مدل رگرسیون اقدام به ارائه‌ی مدلی جهت تأثیر استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت نهادی بر محتوای اطلاعاتی اعلان سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نموده است.

مصطفایی و پورزمانی (۱۳۹۸) به بررسی "رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و محتوای اطلاعاتی سود" پرداختند. شواهد بر آمده از براش مدل مربوط به آزمون فرضیه پژوهش نشان‌دهنده آن است که استقلال کمیته حسابرسی بر محتوای اطلاعاتی سود تأثیر معنادار ندارد و این فرضیه در سطح نود و پنج درصد اطمینان پذیرفته نمی‌شود.

اسدی، سجادی و کزازی (۱۳۹۸) در پژوهشی "ویژگی کمیته حسابرسی، محافظه‌کاری حسابداری" را بررسی کردند. یافته‌ها نشان می‌دهد که میان استقلال و اندازه کمیته حسابرسی رابطه مستقیم و معناداری با محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد. درحالی‌که رابطه معناداری

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

میان تخصص و تجربه کمیته حسابرسی با محافظه‌کاری حسابداری مشاهده نشد. هرچه اندازه و استقلال کمیته حسابرسی در شرکت‌ها بیشتر باشد، میزان محافظه‌کاری اعمال شده افزایش پیدا می‌کند. درحالی‌که به‌کارگیری افراد متخصص و با تجربه لزوماً باعث افزایش محافظه‌کاری نمی‌شود؛ که این موضوع احتمالاً به دلیل عدم سابقه کافی در عضویت کمیته است.

تنگسیری، صادقی سرارودی، هاشمی و ملکی (۱۳۹۸) به بررسی "تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر عملکرد مالی شرکت‌ها" پرداختند. آن‌ها یافتند که هر چه استقلال اعضای کمیته حسابرسی بیشتر باشد منجر به افزایش نرخ بازده دارایی می‌شود که این امر بر بهبود کارایی در استفاده از دارایی حکایت دارد، همچنین ضریب متغیر اندازه اعضای کمیته حسابرسی منفی و از لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد.

رویایی و ابراهیمی (۱۳۹۴) به بررسی "تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر افشای داوطلبانه اخلاق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تنها دو ویژگی استقلال کمیته حسابرسی و تخصص اعضای کمیته بر افشای داوطلبانه اخلاق تأثیر می‌گذارد.

۳- فرضیه‌های پژوهش

همان‌طور که ذکر شد پژوهش حاضر دارای دو مرحله است. مرحله اول شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی و مرحله دوم بررسی تأثیر این عوامل بر سه وظیفه اصلی کمیته حسابرسی می‌باشد. ازاین‌رو برای هر مرحله یک سؤال و در مجموع دو سؤال مطرح شده است لیکن سؤال اول نیاز به فرضیه ندارد، چرا که به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی از طریق رویکرد کیفی و بنا نهادن چارچوبی جدید است و بر اساس روش زمینه بنیان و از طریق مصاحبه با خبرگان (انتخاب افرادی که بتوانند بیشترین کمک را در فهم یک پدیده انجام دهند) صورت گرفته است. ضمن اینکه برای انجام مصاحبه بایستی فرآیند خاصی طی شود.

بنابراین برای مرحله اول باید صرفاً سؤال مدنظر باشد و نیاز به فرضیه ندارد. سپس با توجه به شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی، اثر این عوامل بر وظایف کمیته حسابرسی بررسی می‌شود.

فرضیه مرتبط با سؤال دوم و به‌عبارت‌دیگر فرضیه پژوهش برای مرحله دوم پژوهش عبارت است از:

فرضیه اصلی: عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیرگذار است.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

با توجه به اینکه مطابق روش زمینه بنیان ما به عوامل علی، عوامل مداخله‌گر، زمینه بستر و پیامدها دست خواهیم یافت درنتیجه فرضیات فرعی پژوهش به شکل زیر عنوان می‌گردد:

۱- عوامل علی بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.
۲- پیامدها بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.
۳- عوامل مداخله‌گر بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.
۴- عوامل زمینه بستر بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.

۴- روش پژوهش

روش پژوهش در این مطالعه از دو بخش کمی و کیفی تشکیل شده است به صورتی که در ابتدا با استفاده از روش استقرایی به‌وسیله خبرگان به مدل موردنظر دسترسی پیدا کرده و سپس با استفاده از رویکرد قیاسی و استنتاجی به روابط و تأثیرگذاری مدل در جامعه موردنظر پرداخته شده است. در بخش مطالعه‌ی متون از تحلیل متن کیفی به روش قیاسی - استقرایی و روش تحلیل مضمون[1]، شیوه‌ای در روش پژوهش کیفی است که بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد، بهره گرفته شده است و در بخش مصاحبه از روش تحلیل نظریه زمینه‌ای[2] استفاده گردید. گراندد تئوری (نظریه زمینه‌ای) یک روش پژوهش عمومی برای تولید تئوری است. منظور از نظریه زمینه‌ای، نظریه برگرفته از داده‌هایی است که در طی فرایند پژوهش به‌صورت نظام‌مند گردآوری و تحلیل شده‌اند .در این راهبرد، گردآوری و تحلیل داده‌ها و نظریه‌ای که در نهایت از داده‌ها استنتاج می‌شود، در ارتباط نزدیک با یکدیگر قرار دارند. پژوهشگر به‌جای این‌که مطالعه خود را با نظریه از پیش تصور شده‌ای آغاز کند، کار را با یک حوزه مطالعاتی خاص شروع کرده، اجازه می‌دهد که نظریه از دل داده‌ها پدیدار شود. نظریه برگرفته از داده‌ها نسبت به نظریه‌ای که حاصل جمع آمدن یک سلسله مفاهیم بر اساس تجربه است، با احتمال بیشتری می‌تواند نمایانگر واقعیت باشد و از آنجا که نظریه‌های زمینه‌ای از داده‌ها استنتاج می‌شوند، می‌توانند با ایجاد بصیرت و ادراک عمیق‌تر، رهنمود مطمئنی برای عمل باشند (اشتراوس و کوربین[3]،۱۹۹۴). از این منظر، انتخاب رویکرد استقرایی به‌عنوان بخشی از شیوه‌ی تحلیل در این مطالعه، به موضوع عدم وجود اطلاعات کافی در زمینه‌ی «اثربخشی کمیته‌های حسابرسی» برمی‌گردد. با توجه به‌ضرورت تشکیل کمیته حسابرسی بر اساس الزامات سازمان بورس و اوراق بهادار در منشور کمیته حسابرسی برای ناشران و نهادهای

1 Thematic Analysis
2 Grounded Theory
3 Strauss & Corbin

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

مالی تحت نظارت آن سازمان و بررسی منابع و مطالعات موجود در زمینه‌ی کمیته‌های حسابرسی، به این نتیجه رسیده شد که کمیته‌های حسابرسی، در بسیاری از شرکت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این پژوهش نمونه‌گیری به‌صورت مبتنی بر هدف شروع شد و با نمونه‌گیری نظری ادامه یافت. در مطالعات زمینه‌ای نظری اغلب نمونه‌گیری به روش آسان شروع شده و با نمونه‌گیری نظری ادامه می‌یابد که در آن انتخاب هر شرکت‌کننده جدید، به نمونه‌ها با شرکت‌کنندگان قبلی و داده‌های حاصل از آن‌ها بستگی دارد. اینکه بعد چه کسانی انتخاب شوند تحت تأثیر این است که قبلاً چه کسانی آمده‌اند و چه اطلاعاتی داده‌اند. این نوع فرآیند جمع‌آوری داده‌ها جهت ساخت فرضیات و شناسایی بیشتر ویژگی‌های و روابط میان مفاهیم نمونه‌گیری نظری نام دارد. نمونه‌گیری نظری فرایند گردآوری داده برای تولید نظریه است که به آن وسیله پژوهشگر، به‌طور هم‌زمان داده‌هایش را گردآوری، کدگذاری و تحلیل می‌کند. همچنین تصمیم می‌گیرد برای بهبود نظریه خود تا هنگام ظهور آن، در فرایند چه داده‌هایی گردآوری و در کجا آن‌ها را پیدا کند (گلیزر، اشتراوس و اشتروتل[1]، ۱۹۶۸).

در پژوهش حاضر سعی بر آن است که مصاحبه با خبرگان بر اساس ۷ مرحله‌ای که کوال[2] (۱۹۹۶) عنوان کرده انجام گردد.

۱- تعیین موضوع مصاحبه
۲- طراحی مصاحبه
۳- اجرای مصاحبه
۴- نتیجه‌گیری
۵- تحقیق
۶- تأیید
۷- گزارش دهی

در ابتدا با مراجعه و هماهنگی با سازمان بورس و اوراق بهادار (تدوین‌کننده منشور کمیته حسابرسی داخلی) افرادی که موفق هستند، شناسایی شدند. پس از کسب موافقت و تعیین زمان، مصاحبه فردی صورت گرفت. مشارکت‌کنندگان بعدی با توجه به داده‌های حاصل در تجزیه‌وتحلیل مصاحبه‌های قبلی و اطلاعات حاصل از مشارکت‌کنندگان قبلی صورت می‌گرفت. بدین ترتیب فرضیات شکل‌گرفته حین مطالعه و ارتباطات میان مفاهیم، مشخص‌تر شد. به‌عنوان‌مثال بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده و تجزیه‌وتحلیل انجام شده و به‌منظور شناسایی

1 Glaser, Strauss & Strutzel
2 kvale

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

بیشتر فرایند کیفیت حسابرسی" محقق دریافت ضرورت دارد در پی کسب اطلاعات با مشارکت‌کنندگانی که دارای سابقه مدیریت در کمیته حسابرسی هستند، مصاحبه انجام شود. لذا با مراجعه به مراجع مادر در تهران (سازمان‌ها و نهادهای مالی از جمله سازمان بورس اوراق بهادار) نمونه نظری صورت گرفت. تا زمان رسیدن به اشباع داده‌ها نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری نظری ادامه یافت. (فلیک[1]، ۱۹۵۶). در این مطالعه تعداد ۱۳ نفر سطح مصاحبه‌ها را به اشباع رسانید. سؤالات پژوهش به شرح زیر بوده است:

۱) عوامل کشف نشده در تأثیرگذاری کمیته حسابرسی چیست؟
۲) تأثیرگذاری کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات چگونه است؟
۳) محدودیت‌های تأثیرگذار بر اثربخشی کمیته حسابرسی شامل چه مواردی است؟
۴) نظر شما در خصوص استقلال اعضای کمیته چیست؟
۵) آیا تعداد اعضای کمیته حسابرسی کافی است؟ نظر شما در خصوص تعداد اعضای کمیته چیست؟
۶) نظر شما در خصوص تجربه و تخصص مالی اعضای کمیته چیست؟
۷) پیشنهادات شما جهت اثربخشی بیشتر کمیته‌های حسابرسی چیست؟
۸) نحوه تشکیل کمیته‌های حسابرسی در ایران چگونه است؟
۹) اگر کمیته‌های حسابرسی اثربخش باشند، چه پیامدهایی برای ما ایجاد می‌کند؟
۱۰) جهت اثربخشی بیشتر کمیته‌های حسابرسی چه مواردی باید رعایت شود؟

در ابتدا ۳ مصاحبه انفرادی به‌صورت آزمایشی انجام شد. بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده نمونه‌گیری تا مرحله اشباع داده‌ها ادامه یافت. (سطح اشباع به مرحله‌ای گفته می‌شود که خبرگان نظریاتی مشابه را در اختیار مصاحبه‌کننده قرار می‌دهند و از آن مرحله اطلاعات تکراری در اختیار ما قرار می‌گیرد).

گردآوری داده‌ها با توجه به روش ترکیبی در دو مرحله انجام شد: الف) مرحله نظری، کلیه پایگاه‌های الکترونیک در دسترس در میان بانک‌های اطلاعاتی فارسی و انگلیسی با کلیدواژه‌های موجود در عنوان و چکیده و بدون در نظر گرفتن محدودیت زمانی جستجو شد. در این جستجو تعداد زیادی مقاله یافت گردید. اگرچه بیشتر مقالات گردآوری شده کاملاً مرتبط با حوزه‌ی کمیته‌های حسابرسی و در این راستا بودند، مطالعات اندکی به بررسی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی پرداخته‌اند. ب) در مرحله‌ی دوم با عنوان کار در عرصه

1 Felik

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

جمع‌آوری داده‌ها (کدهایی که از مصاحبه با خبرگان استخراج گردید) با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختاری به‌صورت انفرادی و چهره به چهره، استفاده گردید.

۱-۴-کدگذاری باز

داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به‌دقت موردمطالعه، بررسی و تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. مفهوم‌پردازی اولین قدم در این راه است. برای این منظور بـه داده‌هایی کـه مشابه یکدیگر بوده‌اند، مفاهیمی متناسب اختصاص داده شده است. پس از بررسی داده‌ها، برچسب‌زنی به رویدادها و وقایع و استخراج مفاهیم، هر یک از این مفاهیم با یکدیگر مقایسه شده تا شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان مشخص شود. این کار به‌منظور تشکیل مقوله‌ها صورت پذیرفته است. به‌عنوان‌مثال با مقایسه مفاهیم مختلف، مفاهیم "اعضای با تحصیلات دانشگاهی مرتبط" و "اعضا با دانش مرتبط با صنعت" اشاره به یک چیز دارند؛ این‌که کمبود منابع انسانی دارای صلاحیت حرفه‌ای یکی از مقوله‌های اثرگذار است. با توجه به این مطلب پژوهشگر از هر ۲ مفهوم فوق مقوله "منابع انسانی دارای صلاحیت حرفه‌ای" را استخراج نموده است. این مفهوم در سطح بالاتری از مفاهیم فوق بوده، انتزاعی‌تر است و هر ۲ مفهوم قبلی را پوشش می‌دهد . دیگر مقوله‌ها نیز به همین صورت استخراج شده‌اند.

لازم به ذکر است که با توجه به ماهیت چندبعدی کمیته حسابرسی و ازآنجاکه کمیته حسابرسی تحت تأثیر عوامل علی متفاوت شامل شرایط کمیته حسابرسی، مقررات حاکم بر کمیته حسابرسی و ویژگی‌های فرهنگی است، مقوله‌ها به تفکیک فوق ارائه گردیده است. علاوه بر استخراج مفاهیم و مقوله‌ها، مشخصه‌های هر یک از مقوله‌ها نیز با توجه به محتوای داده‌ها و اشارات پاسخ‌دهندگان استخراج شده است. "مشخصه‌ها" نوعی مقوله فرعی برای هر مقوله استخراج شده هستند که توضیح بیشتری درباره آن می‌دهد. جدول ۱ عناوین مقوله‌های استخراج شده را همراه با مشخصه مرتبط با هر یک نشان می‌دهد. با توجه به پاسخ‌های خبرگان برخی از این مقوله‌ها هم به‌عنوان مقوله اخلاق حرفه‌ای با اهمیت بودند و هم در مقوله عوامل مداخله‌گر جا داشتند به همین علت برخی مقوله‌ها هم در اخلاق حرفه‌ای و هم در قسمت عوامل مداخله‌گر آورده شده‌اند.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

جدول (۱). مقوله‌های استخراج شده

نوع /سطح مقوله	مقوله	مشخصه‌ها و رهنمودها
	استفاده از حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی	•استفاده از حسابداران رسمی در تیم کمیته حسابرسی
	سطح دانش و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی	•ارتقای سطح دانش و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی
	حقوق و مزایای مناسب برای اعضای کمیته حسابرسی	•پرداخت پاداش به اعضای تیم کمیته حسابرسی • تعیین وضعیت مالی روشن برای اعضای کمیته
	آموزش ضمنی به اعضای کمیته حسابرسی در خصوص صنایع خاص	•آموزش‌های لازم در خصوص نوع صنعت و تخصص موردنیاز باید برای کمیته در نظر گرفته شود. •آشنایی با محیط کاری
	استقلال اعضای کمیته حسابرسی	•استقلال ظاهری •استقلال باطنی
عوامل علی/ ویژگی‌های کمیته حسابرسی	تعداد اعضای کمیته حسابرسی	• تعداد اعضای کمیته حسابرسی
	دانش کافی اعضای کمیته حسابرسی در حوزه‌های مختلف	• فراگیری دانش و تجربیات متفاوت همانند دانش حقوقی، بازار سرمایه، روان‌شناسی و ...
	منابع انسانی دارای صلاحیت حرفه‌ای	•اعضای با تحصیلات دانشگاهی مرتبط •اعضا با دانش مرتبط با صنعت
	تعهد سازمانی اعضای کمیته حسابرسی	• متعهد بودن اعضای کمیته به کار
	تعداد جلسه‌های کمیته حسابرسی	• تعداد جلسه‌های کمیته حسابرسی
	خبرگی و تجربه کاری اعضای کمیته حسابرسی	• از افراد باتجربه در اعضای کمیته به‌ویژه رئیس کمیته استفاده شود
	اخلاق حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی	• اخلاق حرفه‌ای اعضای کمیته • حذف واسطه‌ها
	گزارش دهی کامل و صادقانه	• به‌موقع بودن گزارشات • گزارش دهی صادقانه • دستیابی به نتایج روشن از کار کمیته
	نظارت کافی توسط نهادهای نظارتی	• نظارت بر عملکرد کمیته توسط نهاد نظارتی
	ارتباط بین هیئت‌مدیره و اعضای کمیته حسابرسی	• ایجاد ارتباط مستقیم میان هیئت‌مدیره و اعضای کمیته حسابرسی علیرغم وجود عضو هیئت‌مدیره
	انجام مصوبات کمیته حسابرسی	• الزام انجام مصوبات کمیته
	نظارت و بازرسی بر نحوه تشکیل کمیته حسابرسی	• عدم تشکیل کمیته‌ها به‌صورت صوری و شکلی • افشای صحیح اطلاعات
عوامل علی/ مقررات حاکم بر کمیته	مفاد منشور کمیته حسابرسی	• ایجاد و اجرای منشور کمیته حسابرسی به‌طور صحیح
	وجود ضوابط و فرآیند برای انتخاب اعضا با صلاحیت حرفه‌ای	• انتخاب اعضای کمیته از طریق شایسته‌سالاری
	ارزیابی عملکرد کار کمیته حسابرسی	• ایجاد دستورالعمل مدون جهت ارزیابی عملکرد کار کمیته

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

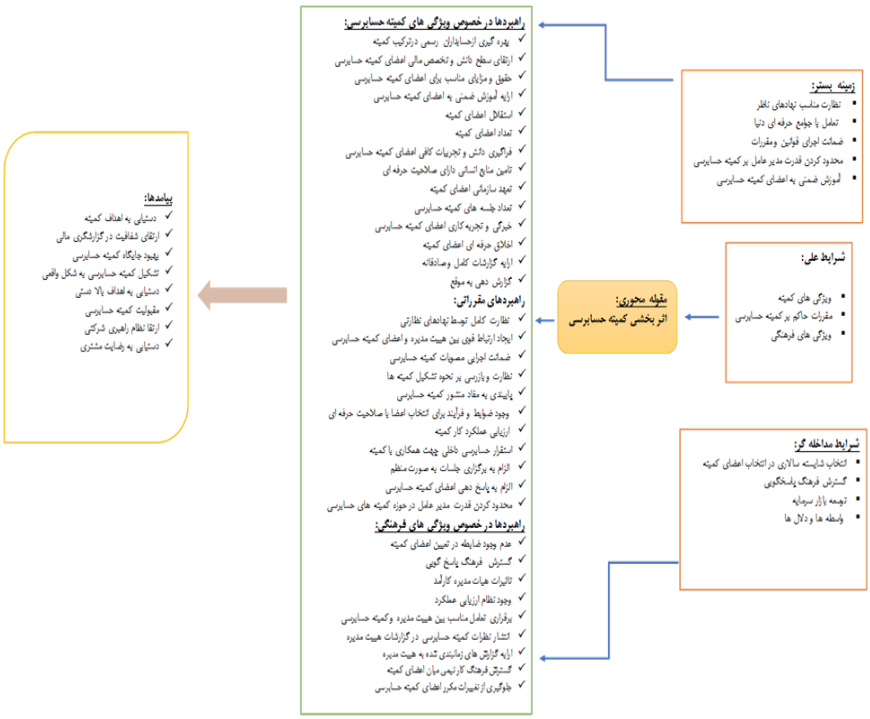
	استقرار حسابرس داخلی جهت همکاری با کمیته حسابرسی	• استقرار حسابرسی داخلی جهت همکاری با کمیته
	برگزاری جلسات به‌صورت منظم	• برگزاری جلسات به‌صورت منظم
	پاسخ‌دهی اعضای کمیته حسابرسی	• ضرورت پاسخ‌گویی تبیین شده
	محدود کردن قدرت مدیرعامل در کمیته حسابرسی	• گسترده بودن حوزه اختیارات مدیرعامل کار را برای اعضای کمیته حسابرسی سخت نموده است
	وجود ضابطه در تعیین اعضای کمیته حسابرسی	• عدم وجود رابطه در تعیین اعضای کمیته
	وجود فرهنگ پاسخ‌گویی	• گسترش فرهنگ حساب‌خواهی و حساب دهی
	وجود هیئت‌مدیره کارآمد	• ایجاد هیئت‌مدیره اثربخش که در نهایت بر اثربخشی کمیته هم اثر دارد
	وجود نظام ارزیابی عملکرد	• اهمیت دادن به‌نظام ارزیابی عملکرد
عوامل علی/ فرهنگی	برقراری تعامل مناسب بین هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی	• برقراری تعامل مناسب بین هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی
	انتشار نظرات کمیته حسابرسی در گزارشات هیئت‌مدیره	• انتشار نظرات کمیته حسابرسی در گزارشات هیئت‌مدیره
	ارائه گزارش‌های زمان‌بندی شده به هیئت‌مدیره	• ارائه گزارش‌های زمان‌بندی شده به هیئت‌مدیره
	فرهنگ کار تیمی میان اعضای کمیته حسابرسی	• گسترش فرهنگ کار تیمی میان اعضای کمیته
	تغییرات اعضای کمیته حسابرسی	• جلوگیری از تغییرات مکرر اعضای کمیته
	انتخاب شایسته‌سالاری در انتخاب اعضای کمیته حسابرسی	• انتخاب اعضای با صلاحیت
عوامل مداخله‌گر	فرهنگ پاسخگویی	• ترویج پاسخگویی مناسب
	توسعه بازار سرمایه	• توسعه بازار سرمایه
	واسطه‌ها	• حذف واسطه‌ها
	دستیابی به اهداف کمیته حسابرسی	• دستیابی به اهداف کمیته
	شفافیت در گزارشگری مالی	• ارتقای شفافیت در گزارشگری مالی
	اهمیت جایگاه کمیته حسابرسی	• بهبود جایگاه کمیته حسابرسی
	صوری نبودن کمیته حسابرسی	• تشکیل کمیته حسابرسی به شکل واقعی
پیامدها	دستیابی به چشم‌انداز از پیش تعیین شده شرکت	• دستیابی به اهداف بالادستی
	مقبولیت کمیته حسابرسی	• مقبولیت کمیته حسابرسی
	ارتقا نظام راهبری شرکتی	• ارتقا نظام راهبری شرکتی
	ارائه اطلاعات کافی به استفاده‌کنندگان	• دستیابی به رضایت مشتری
	نظارت مناسب نهادهای ناظر	• نظارت مناسب نهادهای ناظر
	تعامل با جوامع حرفه‌ای دنیا	• تعامل با جوامع حرفه‌ای دنیا
	ضمانت اجرای قوانین و مقررات	• ضمانت اجرای قوانین و مقررات
عوامل زمینه بستر	محدود کردن قدرت مدیرعامل بر کمیته حسابرسی	• محدود کردن قدرت مدیرعامل بر کمیته حسابرسی
	آموزش ضمنی به اعضای کمیته حسابرسی	• آموزش ضمنی به اعضای کمیته حسابرسی

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

۲-۴- مدل اثربخشی کمیته‌های حسابرسی

با توجه به شرایط موجود و شناسایی عوامل زمینه بستر و عوامل علی و عوامل پیامدها و عوامل مداخله‌گر حول مقوله محوری که "اثربخشی کمیته حسابرسی" است موجب شناسایی مؤلفه‌های مربوط به راهبردها شده‌اند که در سه دسته راهبردها در خصوص ویژگی‌های کمیته حسابرسی، راهبردها در خصوص ویژگی‌های مقرراتی و راهبردها در خصوص موارد فرهنگی شناسایی و طبقه‌بندی گردیده است که برای اثربخشی کمیته‌های حسابرسی بایستی عوامل زمینه بستر و عوامل علی و عوامل مداخله‌گر به شرح زیر شناسایی شود که در نهایت منجر به ایجاد مدلی جهت اثربخشی کمیته‌های حسابرسی می‌گردد.

شکل (۱). مدل اثربخشی کمیته حسابرسی، منبع (یافته‌های پژوهش)

بعد از شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی بر اساس روش گراندد تئوری و تأیید مدل، اقدام به تهیه پرسشنامه مطابق با این عوامل شناسایی شده کردیم تا بتوانیم تأثیر این عوامل را بر سه وظیفه اصلی کمیته حسابرسی یعنی کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات بسنجیم. بدین منظور مراحل کمی پژوهش به شرح زیر انجام شده است.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

یکی از قوی‌ترین و مناسب‌ترین روش‌های تجزیه‌وتحلیل در تحقیقات علوم رفتاری و علوم اجتماعی تجزیه‌وتحلیل چند متغیره است. زیرا ماهیت این‌گونه موضوعات، چند متغیره بوده و نمی‌توان آن‌ها را با شیوه دو متغیری (که هر بار تنها یک متغیر مستقل با یک متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود) حل نمود. تجزیه و تحلیل چند متغیره به یک سری روش‌های تجزیه‌وتحلیل اطلاق می‌شود که ویژگی اصلی آن‌ها، تجزیه‌وتحلیل هم‌زمان K متغیر مستقل و N متغیر وابسته است.

تجزیه‌وتحلیل ساختارهای کوواریانس[1] یا مدل‌سازی علّی یا مدل معادلات ساختاری یکی از اصلی‌ترین روش‌های تجزیه‌وتحلیل ساختارهای داده‌های پیچیده است. بنابراین ازآنجایی‌که در پژوهش حاضر چند متغیر مستقل وجود دارد که می‌بایستی اثر آن‌ها بر روی متغیر وابسته موردبررسی قرار گیرد استفاده از مدل معادلات ساختاری ضرورت می‌یابد.

روش تحلیلی حداقل مجذورات جزئی[2] روش نسبتاً جدیدی از ساخت معادلات رگرسیون است. این روش برای رگرسیون تک متغیری و چند متغیری استفاده می‌شود؛ بنابراین ممکن است چندین متغیر وابسته داشته باشد. برای ایجاد ارتباط بین متغیرهای وابسته و متغیرهای مستقل، حداقل مجذورات جزئی متغیرهای تبیینی (مستقل) جدیدی ایجاد می‌کند. برخلاف مدل یابی معادلات ساختاری مبتنی بر کوواریانس، کمترین مجذورات جزئی بر بیشترین واریانس تبیین شده متغیرهای وابسته به‌وسیله متغیرهای مستقل به‌جای باز تولید ماتریس کوواریانس تجربی تمرکز دارد. مشابه با هر مدل یابی معادلات ساختاری، مدل کمترین مجذورات جزئی از یک بخش ساختاری که ارتباط بین متغیرهای مکنون را نشان می‌دهد و یک مؤلفه اندازه‌گیری که نحوه ارتباط متغیرهای مکنون و نشانگرهای آن‌ها را منعکس می‌کند تشکیل شده است.

۴-۳-تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه اثربخشی کمیته حسابرسی

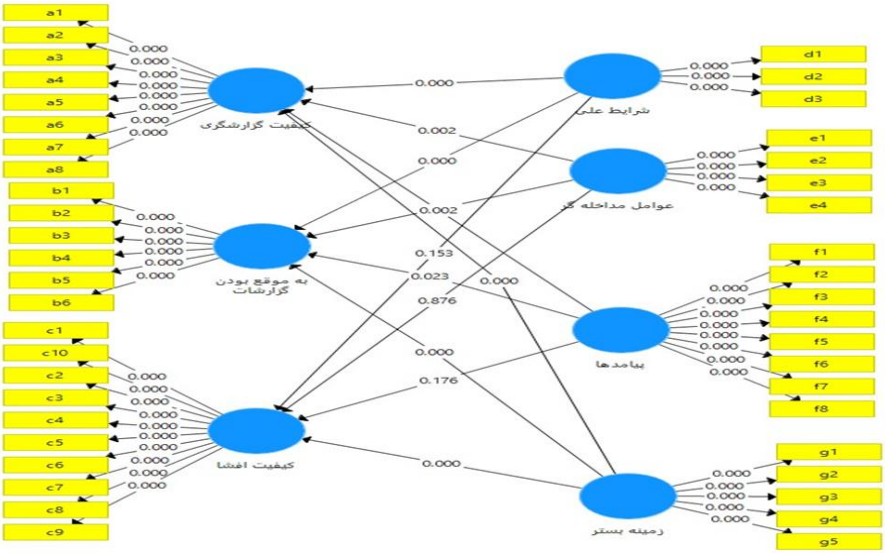
در این قسمت به تحلیل عاملی تأییدی عامل‌های استخراج شده مربوط به مقیاس پرسشنامه اثربخشی کمیته حسابرسی پرداخته می‌شود.

۴-۴- اجرای مدل ساختاری

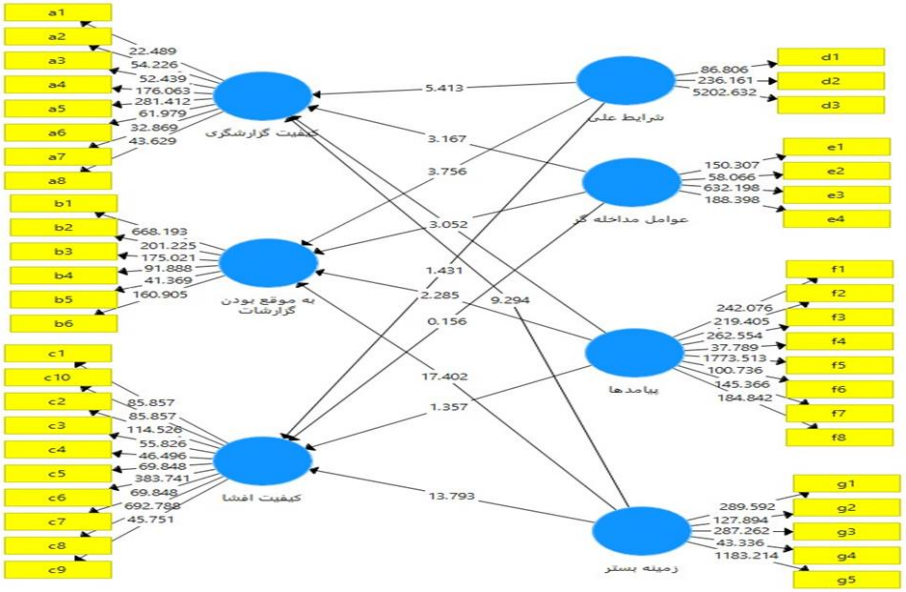
نمودار ۱، مدل مورد بررسی را در حالت ضرایب استاندارد نشان می‌دهد. همان‌طور که در نمودار زیر مشخص می‌باشد، بارهای عاملی به‌دست‌آمده از مقدار استاندارد ۰/۴ بیشتر می‌باشند.

1 Covariance Structures Analysis
2 Partial Least Squares

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

نمودار (۱). مدل اصلی بررسی ارزیابی پرسشنامه اثربخشی کمیته حسابرسی در حالت p-value

نمودار (۲). مدل پژوهش موردبررسی در حالت ضرایب معناداری

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

همان‌طور که نمودار ۲ مشخص می‌باشد، مقادیر و ضرایب معناداری مربوط به ضرایب مسیر و بارهای عاملی بین متغیرهای موردبررسی نشان داده شده است. با توجه به بررسی مدل موردبررسی، مقادیر بارهای عاملی باید از ۰/۴ بیشتر و همچنین ضرایب معناداری نیز از ۱/۹۶ بیشتر بوده و در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار باشد؛ بنابراین با توجه به مدل فوق مشخص می‌گردد که تمامی مقادیر بارهای عامل بیشتر از ۰/۴ و در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار می‌باشد.

در جداول ۲ و ۳ به ترتیب متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته بیان شده‌اند.

جدول (۲). متغیرهای مستقل

عوامل علی	ویژگی‌های کمیته حسابرسی	d1
	قوانین حاکم بر کمیته‌های حسابرسی	d2
	ویژگی‌های فرهنگی	d3
عوامل مداخله‌گر	انتخاب شایسته‌سالاری در انتخاب اعضای کمیته	e1
	گسترش فرهنگ پاسخگویی	e2
	توسعه بازار سرمایه	e3
	حذف واسطه‌ها	e4
زمینه بستر	نظارت مناسب نهاد ناظر	g1
	تعامل با جوامع حرفه‌ای دنیا	g2
	ضمانت اجرایی قوانین و مقررات	g3
	محدود کردن قدرت مدیرعامل بر کمیته حسابرسی	g4
	آموزش ضمنی به اعضای کمیته حسابرسی	g5
پیامدها	دستیابی به اهداف کمیته	f1
	ارتقای شفافیت در گزارشگری مالی	f2
	بهبود جایگاه کمیته حسابرسی	f3
	تشکیل کمیته حسابرسی به شکل واقعی	f4
	دستیابی به اهداف بالادستی	f5
	مقبولیت کمیته حسابرسی	f6
	ارتقا نظام راهبری شرکتی	f7
	دستیابی به رضایت مشتری	f8

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

جدول (۳). متغیرهای وابسته

کیفیت گزارشگری مالی	کیفیت سود	a 1
	اقلام تعهدی اختیاری	a 2
	تجدید ارائه صورت‌های مالی	a 3
	تعداد بندهای گزارش حسابرس مستقل	a 4
	کیفیت حسابرس داخلی	a 5
	مدیریت سود خوب	a 6
	کیفیت گزارشگری کنترل‌های داخلی	a 7
	رعایت قوانین و الزامات بورس و استانداردهای حسابداری	a 8
به‌موقع بودن اطلاعات	پیش‌بینی زمان‌بندی پرداخت سود	b 1
	گزارش تولید و فروش ماهانه	b 2
	گزارش تغییرات سرمایه	b 3
	گزارشات فصلی اعم از حسابرسی شده یا نشده	b 4
	گزارش فعالیت هیئت‌مدیره به مجمع	b 5
	افشای اطلاعات به‌محض آگاهی ناشر	b 6
کیفیت افشا	افشای اطلاعات بااهمیت تأثیرگذار بر قیمت اوراق بهادار ناشر	C 1
	رتبه افشا	C 2
	افشای سیستم‌های مالی و کنترل داخلی	C 3
	ارائه گزارش تفسیری	C 4
	افشای داوطلبانه نسبت‌های مالی	C 5
	افشای دعاوی حقوقی	C 6
	افشای وضعیت شرکت در صنعت	C 7
	افشای سرمایه فکری	C 8
	افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت	C 9
	افشای اطلاعات اشخاص وابسته	C 10

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- بررسی سازگاری درونی هر یک از سازه‌ها

همان‌گونه که در جدول ۴ مشخص است در این قسمت با استفاده از شاخص آلفای کرونباخ به بررسی پایایی سازه‌های مدل مفهومی پرداخته شده است.

جدول (۴). بررسی سازگاری درونی (پایایی) مقیاس پرسشنامه مشارکت .ETS

نام سازه	تعداد سؤالات	مقدار آلفای کرونباخ	پایایی سازه‌ای (CR)	روایی صوری (CV)	میانگین واریانس استخراجی (AVE)	R-SQUARE
عوامل علی	۳	۰/۷۴۱	۰/۸۴۱	۰/۷۴۸	۰/۹۵۲	
عوامل مداخله‌گر	۴	۰/۹۴۱	۰/۷۴۱	۰/۸۹۵	۰/۹۴۶	۰/۷۹۶
پیامدها	۸	۰/۷۱۲	۰/۸۴۲	۰/۸۵۴	۰/۸۸۵	۰/۹۸۱
زمینه بستر	۵	۰/۸۱۴	۰/۷۵۲	۰/۷۴۸	۰/۹۱۳	۰/۷۴۱
کیفیت گزارشگری	۸	۰/۷۸۴	۰/۷۲۱	۰/۷۸۵	۰/۹۵۱	۰/۸۵۶
به‌موقع بودن اطلاعات	۶	۰/۷۴۵	۰/۷۵۴	۰/۸۴۱	۰/۷۵۴	۰/۶۵۸
کیفیت افشا	۹	۰/۷۲۱	۰/۹۲۱	۰/۸۶۱	۰/۹۵۴	۰/۷۴۵

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

در جدول ۴ به بررسی خروجی میزان آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی (CR)، روایی صوری (CV) و میانگین واریانس استخراجی (AVE) پرداخته شده است. برای سنجش سازگاری درونی پرسشنامه، از آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. به‌این‌ترتیب با افزایش میزان سازگاری درونی پرسشنامه، ضریب آلفا نیز افزایش می‌یابد به این معنی که اگر گویه‌ها بیشترین ارتباط را با هدف موردبررسی (متغیر مربوط به فرضیات پژوهش) داشته باشند، این ضریب بیشتر می‌شود. در این پژوهش کلیه متغیرها دارای میزان آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ را نشان داده که نشان‌دهنده میزان قابل قبولی برای متغیرها می‌باشد و پایایی مورد تأیید قرار می‌گیرد. ازآنجایی‌که معیار آلفای کرونباخ یک معیار سنتی برای تعیین پایایی سازه‌ها می‌باشد، روش معادلات ساختاری معیار مدرن‌تری نسبت به آلفا بنام پایایی ترکیبی که توسط ورتس، لین و جورسکوگ[1] (۱۹۷۴) معرفی شده است. در نتیجه برای سنجش بهتر پایایی در روش معادلات ساختاری، هر دوی این معیارها به کار برده می‌شوند. درصورتی‌که مقدار پایایی ترکیبی برای هر سازه بالای ۰/۷ شود، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری دارد. همان‌طور که در جدول ۴ مشخص است این مقدار نیز برای تمامی مؤلفه‌ها بالاتر از ۰/۷ می‌باشد. روایی صوری به این مطلب اشاره می‌کند که سؤال‌های آزمون تا چه حد در ظاهر شبیه به موضوعی هستند که برای اندازه‌گیری آن تهیه شده‌اند. در واقع روایی صوری نمی‌تواند نوعی روایی باشد، بلکه تنها یک ویژگی آزمون است که در پاره‌ای مواقع وجود آن مفید به نظر می‌رسد این میزان نیز در نرم‌افزار معادلات ساختاری با استاندارد بالاتر از ۰/۷ سنجیده خواهد شد که این میزان رعایت شده است.

معیار میانگین واریانس استخراجی، میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است. معیار میانگین واریانس استخراجی را برای سنجش روایی همگرا معرفی کرده‌اند و اظهار داشتند که در مورد میانگین واریانس استخراجی، مقدار بحرانی عدد ۰/۵ است. بدین معنی که مقدار میانگین واریانس استخراجی بالای ۰/۵ روایی همگرایی قابل‌قبول را نشان می‌دهند. با توجه به جدول فوق این مقادیر در کمترین میزان خود ۰/۸۸۵ به‌دست‌آمده که نشان از برازش مناسب می‌باشد. لذا در این مرحله پایایی این پرسشنامه و مؤلفه‌های آن پذیرفته می‌شود.

1 Werts, Linn & Joreskog

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

۵-۲- بررسی روایی سازه‌ها

برای بررسی اهداف و فرضیات این پژوهش نیاز به تأیید روایی ابزارهایی داریم که باید توسط آن‌ها این فرضیات را آزمون کنیم. یکی از موارد مهم در روایی ابزارهای پرسشنامه‌ای، روایی سازه‌ای است. روایی سازه‌ای خود شامل دو بخش مهم روایی همگرایی و روایی افتراقی (واگرا) می‌باشد. روش آماری مورد استفاده برای بررسی اعتبار سازه‌های مدل پژوهش تحلیل عاملی تأییدی و از طریق همبستگی بین متغیرها است.

جدول (۵). همبستگی بین متغیرها

	عوامل علی	عوامل مداخله‌گر	پیامدها	زمینه بستر	کیفیت گزارشگری	به‌موقع بودن اطلاعات	کیفیت افشا
عوامل علی	۱						
عوامل مداخله‌گر	۰/۷۸۴	۱					
پیامدها	۰/۹۸۵	۰/۶۵۸	۱				
زمینه بستر	۰/۷۹۴	۰/۸۵۱	۰/۸۴۷	۱			
کیفیت گزارشگری	۰/۸۵۱	۰/۶۵۲	۰/۶۳۲	۰/۵۲۴	۱		
به‌موقع بودن اطلاعات	۰/۷۸۵	۰/۶۵۸	۰/۵۶۲	۰/۷۴۵	۰/۸۴۱	۱	
کیفیت افشا	۰/۶۵۸	۰/۷۴۱	۰/۷۸۵	۰/۸۵۴	۰/۶۵۸	۰/۷۴۱	۱

این بخش از روایی سازه‌ای به این موضوع اشاره دارد که آیتم‌های مربوط به سازه‌های مختلف به‌صورت بسیار قوی با یکدیگر همبستگی نداشته باشند تا بر اساس آن بتوان نتیجه گرفت که دو سازه یک هدف را اندازه‌گیری می‌کنند. همان‌گونه که در جدول ۵ مشخص است، روایی افتراقی برای عوامل ذکر شده در سطح مطلوبی گزارش شده است.

۵-۳- شاخص‌های نیکویی برازش

برای برازش و اعتبار سنجش مدل کلی تنها یک معیار با عنوان نیکویی برازش وجود دارد. این شاخص بین صفر و یک قرار داشته و هرچقدر به مقدار یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده‌ی کیفیت بالاتر مدل می‌باشد. لازم به ذکر است که این شاخص نشانگر توانایی مدل در پیش‌بینی متغیرهای وابسته می‌باشد (امانی، هیمن خضری و محمودی، ۱۳۹۱). بر طبق استاندارد کلی در سنجش این شاخص، مقادیر بالاتر از ۰.۳۳ به‌عنوان برازش متوسط معرفی می‌گردند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۲) این معیار از طریق فرمول ذیل محاسبه می‌گردد:

$$GOF^0 = \sqrt[n]{Communalities * R2} \quad (1)$$

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

Communalities مقادیر مشترکی می‌باشد که در خروجی نرم‌افزار گزارش می‌شود. طبق خروجی نرم‌افزار، میانگین مقادیر مشترک (مربوط به متغیرهای پنهان مرتبه اول) برابر با به‌دست‌آمده است:

جدول (۶). مقادیر مشترک مربوط به متغیرهای پنهان مرتبه اول

متغیر پنهان	میانگین واریانس استخراجی (AVE)
عوامل علی	۰/۹۵۲
عوامل مداخله‌گر	۰/۹۴۶
پیامدها	۰/۸۸۵
زمینه بستر	۰/۹۱۳

MEAN OF COMMUNILITIES $= ۰/۷۴۹۶$

$R^2 = ۴/۱۸$

MEAN oF $R^2 = ۰/۹۸۵$

با توجه به مقادیر به‌دست‌آمده در جدول ۶ و طبق روابط مذکور در بالا بدین ترتیب مقدار نکویی برازش به‌قرار زیر محاسبه می‌گردد:

$GOF = \sqrt{0/7496 * 0/985} = ۰/۹۲۱$

بدین ترتیب با توجه به محاسبات و بررسی‌های صورت گرفته مقدار نکویی برازش برابر با ۰/۹۲۱ به‌دست‌آمده است که نشان از برازش بسیار بالای مدل موردبررسی دارد.

۴-۵- تحلیل فرضیه‌ها

همان‌گونه که در جدول ۷ مشخص شده است عوامل مؤثر براثر بخشی کمیته‌های حسابرسی بر وظایف کمیته دارای نتایج زیر می‌باشد که در ادامه به تحلیل فرضیه‌ها پرداخته شده است:

جدول (۷). محاسبه ضرایب و معادلات مدل‌های PLS

مسیر			t-value	p-value
عوامل علی	<--	کیفیت گزارشگری	۵/۴۱۳	۰/۰۰
عوامل علی	<--	به‌موقع بودن	۳/۷۵۶	۰/۰۰
عوامل علی	<--	کیفیت افشا	۱/۴۳۱	۰/۱۵۳
عوامل مداخله‌گر	<--	کیفیت گزارشگری	۳/۱۶۷	۰/۰۰۲
عوامل مداخله‌گر	<--	به‌موقع بودن	۳/۰۵۲	۰/۰۰۲
عوامل مداخله‌گر	<--	کیفیت افشا	۰/۱۵۶	۰/۸۷۶
پیامدها	<--	کیفیت گزارشگری	۳/۰۵۲	۰/۰۰۲
پیامدها	<--	به‌موقع بودن	۲/۲۸۵	۰/۰۲۳
پیامدها	<--	کیفیت افشا	۱/۳۵۷	۰/۱۷۶
زمینه بستر	<--	کیفیت گزارشگری	۹/۲۹۴	۰/۰۰
زمینه بستر	<--	به‌موقع بودن	۱۷/۴۰۲	۰/۰۰
زمینه بستر	<--	کیفیت افشا	۱۳/۷۹۳	۰/۰۰

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

۱- عوامل علی بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده مشخص می‌گردد که عوامل علی با کیفیت گزارشگری و به‌موقع بودن دارای آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ بوده و سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و فرضیه موردنظر تأیید می‌گردد اما در رابطه با میزان تأثیر بر کیفیت افشا مقادیر آماره تی کمتر از ۱/۹۶ و همچنین سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده عدم رابطه و تأثیر معنادار می‌باشد.

۲- عوامل پیامدها بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده مشخص می‌گردد که پیامدها با کیفیت گزارشگری و به‌موقع بودن دارای آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ بوده و سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و فرضیه موردنظر تأیید می‌گردد اما در رابطه با میزان تأثیر بر کیفیت افشا مقادیر آماره تی کمتر از ۱/۹۶ و همچنین سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده عدم رابطه و تأثیر معنادار می‌باشد.

۳- عوامل مداخله‌گر بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده مشخص می‌گردد که عوامل مداخله‌گر با کیفیت گزارشگری و به‌موقع بودن دارای آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ بوده و سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و فرضیه موردنظر تأیید می‌گردد اما در رابطه با میزان تأثیر بر کیفیت افشا مقادیر آماره تی کمتر از ۱/۹۶ و همچنین سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده عدم رابطه و تأثیر معنادار می‌باشد.

۴- عوامل زمینه بستر بر وظایف کمیته حسابرسی تأثیر دارد.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده مشخص می‌گردد که زمینه بستر با کیفیت گزارشگری و به‌موقع بودن و همچنین کیفیت افشا اطلاعات مالی دارای آماره تی بالاتر از ۱/۹۶ بوده و سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و فرضیه موردنظر تأیید می‌گردد.

جدول (۸). تعیین بارهای عاملی و تعیین میزان R^2

بارهای عاملی	سؤالات	متغیرها	میزان R^2
>1	D1-D3	عوامل علی	
>1	E1-E4	عوامل مداخله‌گر	۰/۹۴۰
>1	F1-F8	پیامدها	۰/۹۷۵
>1	G1-G5	زمینه بستر	۰/۷۷۱
>1	A1-A8	کیفیت گزارشگری	۰/۸۵۶
>1	B1-B6	به‌موقع بودن اطلاعات	۰/۶۵۸
>1	C1-C10	کیفیت افشا	۰/۷۴۵

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

در جدول ۸ به گزارش بارهای عاملی، کدگذاری هر متغیر مستقل و میزان ضریب تعیین پرداخته شده است. بار عاملی مقدار عددی است که میزان شدت رابطه میان یک متغیر پنهان و متغیر آشکار مربوطه را طی فرآیند تحلیل مسیر مشخص می‌کند. هرچه مقدار بار عاملی یک شاخص در رابطه با یک سازه مشخص بیشتر باشد، آن شاخص سهم بیشتری در تبیین آن سازه ایفا می‌کند. همچنین اگر بار عاملی یک شاخص منفی باشد، نشان‌دهنده تأثیر منفی آن در تبیین سازه مربوطه می‌باشد. به‌بیان‌دیگر سؤال مربوط به آن شاخص به‌صورت معکوس طراحی شده است. به‌طورکلی میزان بار عاملی بایستی بزرگ‌تر از ۰/۴ باشد تا سؤالات پرسشنامه مورد تأیید قرار بگیرد، در این مدل بارهای عاملی تمامی سؤالات مربوط به متغیرهای مختلف دارای میزان بالاتر از ۰/۴ می‌باشد که نشان‌دهنده میزان استاندارد بودن سؤالات می‌باشد. همچنین سؤالات هر متغیر را با نمادهای حروف انگلیسی نام‌گذاری کرده و در جدول ترتیب هرکدام مشخص شده است.

دومین معیار بررسی مدل ساختاری، ضرایب تعیین مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است و نشان‌دهنده تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته شده است. هر چه ضریب تعیین مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. هنسلر، رینگل و سینکوویک[1] (۲۰۰۹) معتقدند در یک مدل، درصورتی‌که یک سازه درون‌زا توسط یک یا دو سازه برون‌زا تحت تأثیر قرار بگیرد، مقدار ضریب تعیین از ۰/۳۳ به بالا نشان از قوت رابطه بین آن سازه و سازه‌های درون‌زا است. وجود متغیرهای مستقل بیشتر موجب افزایش ضریب تعیین می‌باشد؛ بنابراین هرچه تعداد متغیرهای مستقل در تبیین یک متغیر وابسته بیشتر باشد، مقدار بالا R^2 برای برازش مدل نیاز است، در این مدل با توجه به جدول فوق ضرایب تعیین همگی بین ۰/۷ تا ۱ می‌باشد که نشان‌دهنده میزان تأثیر مناسب متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا می‌باشد.

۶- بحث، نتیجه‌گیری

تشکیل کمیته‌های حسابرسی در ایران بنا به ضرورت‌ها و نیازهای متعددی صورت گرفته است. از مهم‌ترین دلایل آن اختلاس‌ها و تقلب‌های عمده صورت گرفته و سوءاستفاده‌های کلان انجام شده و البته کیفیت پایین گزارشگری مالی در ایران بوده است، (به‌عنوان نمونه، بررسی پرونده شرکت کنتورسازی ایران در سازمان بورس و اوراق بهادار). بااین‌وجود به دلیل مشکلات

1 Henseler, Ringle & Sinkovics

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

ساختاری عمده در ایران از قبیل ساختار مالکیت و نظارت ضعیف و کم اثر نهادهای نظارتی، اثربخشی این کمیته‌ها در همان ابتدا با ابهام مواجه بوده است. بسیاری از صاحب‌نظران و خبرگان مالی در همان ابتدای راه معتقد بودند این کمیته‌ها صرفاً ایجاد هزینه برای شرکت‌ها داشته و اثربخشی قابل‌توجهی ندارند. اکنون نیز علی‌رغم گذشت چند سال از تشکیل کمیته‌ها، برخی از اعضای آن‌ها و نخبگان مالی معتقدند این کمیته‌ها اثربخش نمی‌باشند و با چالش‌های متعددی همراه بوده‌اند. مهم‌ترین شواهد اقتصادی این نتیجه‌گیری نیز وقوع برخی تقلب‌های عمده در شرکت‌های بورسی و فرابورسی پس از تشکیل کمیته‌های حسابرسی بوده است که بیانگر ضعف نظام راهبری بنگاه و ارکان آن‌ها بوده است. کمیته‌های حسابرسی یکی از ارکان اساسی نظام حاکمیت شرکتی می‌باشند که کارایی آن در تحقق اهداف این نظام اهمیت قابل‌توجهی دارد. در آیین‌نامه حاکمیت شرکتی تأکید ویژه بر استقرار کمیته‌های حسابرسی شده است. در این راستا طبق منشور کمیته حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار هدف از تشکیل کمیته حسابرسی را کمک به ایفای مسئولیت نظارتی هیئت‌مدیره و بهبود آن جهت کسب اطمینان معقول از اثربخشی فرآیندهای نظام راهبری، مدیریت ریسک و کنترل داخلی، سلامت گزارشگری مالی، اثربخشی حسابرسی داخلی، استقلال و اثربخشی حسابرس مستقل و رعایت قوانین و مقررات عنوان نموده است. به نظر می‌رسد با استقرار کمیته حسابرسی کارا، کمیته حسابرسی از شکل تشریفاتی خارج و کمک شایانی به اهداف ذکر شده داشته باشد. با توجه به بررسی‌های میدانی پژوهشگر، تاکنون نیز نهادهای نظارتی و تحقیقاتی مانند سازمان بورس پژوهشی جامع در خصوص بررسی آثار و آسیب‌های این کمیته‌ها انجام نداده‌اند. در مطالعه صورت گرفته سعی بر آن شده است تا با به دست آوردن مدلی جهت اثربخشی بیشتر کمیته حسابرسی به شفافیت بیشتر در بازار سرمایه کمک و همچنین بتوان مدل مناسبی جهت کمبودها به دست آورده شود. در این مطالعه توانستیم نظرات افراد شاخص را در نظر گرفته و با توجه به روش گراندد تئوری و مصاحبه‌های نیمه باز عواملی همچون استقلال اعضای کمیته، تعداد اعضای کمیته، عدم محدودیت در کار تیمی اعضا، ارائه گزارش‌های مالی، افشای اطلاعات و در نهایت استفاده از تجارب افراد را عاملی مثبت در جهت اثربخشی کمیته‌های حسابرسی قابل‌قبول دانست و سعی بر آن شود تا بر اساس مدل پژوهش این راهکار را جامع عمل پوشانده تا براثر بخشی و کیفیت کمیته‌های حسابرسی افزوده گردد و از این طریق مانع بسیاری از خطاهای عمدی و غیرعمدی در حوزه حسابرسی و شفافیت‌های موردنظر گردد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عوامل علی با کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن اطلاعات دارای رابطه مثبت و معناداری می‌باشد ولیکن میان عوامل علی فوق و کیفیت افشا رابطه مثبت و معناداری

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

نمی‌باشد. همچنین پیامدهای به‌دست‌آمده از مدل اثربخشی کمیته‌های حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن اطلاعات دارای رابطه مثبت و معنادار می‌باشد ولی با کیفیت افشا رابطه مثبت و معناداری ندارد. در خصوص عوامل مداخله‌گر شناسایی شده در مدل اثربخشی کمیته حسابرسی، به این نتیجه رسیدیم که این عوامل مداخله‌گر با کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن اطلاعات دارای رابطه مثبت و معنادار می‌باشد ولیکن با کیفیت افشا رابطه مثبت و معناداری ندارد. لازم به ذکر است که هر سه وظیفه کمیته حسابرسی یعنی کیفیت گزارشگری مالی، کیفیت افشا و به‌موقع بودن اطلاعات دارای رابطه مثبت و معناداری با زمینه بستر می‌باشند. در واقع کیفیت افشا تنها با عوامل شناسایی شده در زمینه بستر دارای رابطه مثبت و معناداری است.

با توجه به وجود رابطه مثبت و معنادار عوامل علی، پیامدها و عوامل مداخله‌گر با کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن اطلاعات و همچنین رابطه مثبت و معنادار عوامل زمینه بستر با کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن اطلاعات و کیفیت افشا می‌توان به این نتیجه رسید که چنانچه عوامل نامبرده به‌درستی هدایت شوند، منجر به اثربخشی کمیته‌های حسابرسی می‌گردد که این اثربخشی کمیته حسابرسی پیامدهایی برای کل جامعه به همراه دارد که عبارت‌اند از دستیابی به اهداف کمیته، ارتقای شفافیت در گزارشگری مالی، بهبود جایگاه کمیته حسابرسی، تشکیل کمیته حسابرسی به شکل واقعی، دستیابی به اهداف بالادستی، مقبولیت کمیته حسابرسی، ارتقا نظام راهبری شرکتی و در نهایت منجر به دستیابی به رضایت مشتری می‌گردد.

۷- منابع

اسدی، غلامحسین؛ سیدحسین سجادی و محمد کزازی. (۱۳۹۸). ویژگی کمیته حسابرسی، محافظه‌کاری حسابداری، چهارمین کنفرانس ملی مدیریت، حسابداری و اقتصاد، تهران، (https://civilica.com/doc/915485).

امانی جواد؛ آذر هیمن خضری و حجت محمودی. (۱۳۹۱). معرفی مدل یابی معادلات ساختاری به روش حداقل مجذورات جزئی و کاربرد آن در پژوهش‌های رفتاری، **مجله بر خط دانش روان‌شناختی** پیاپی ۱.

تنگسیری، محمدرضا؛ رجبعلی صادقی سرارودی؛ سیدجمال هاشمی و زهره ملکی. (۱۳۹۸). تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر عملکرد مالی شرکت‌ها، **سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، مهندسی صنایع، اقتصاد و حسابداری**.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

جمشیدی نوید، بابک؛ مهرداد قنبری و قدرت اله حیدری نژاد. (۱۴۰۰). ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی، **فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی** ۵۲: ۱۸۵-۲۰۶.

داوری، علی و آرش رضازاده. (۱۳۹۲). **مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS**، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

دهدار، فرهاد و آرش خیرخواه. (۱۳۹۸). تأثیر استقلال کمیته حسابرسی و مالکیت نهادی بر محتوای اطلاعاتی اعلان سود، **دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، مهندسی صنایع، اقتصاد و حسابداری**.

رؤیایی، رمضانعلی و محمد ابراهیمی. (۱۳۹۴). تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی را بر سطح افشای داوطلبانه اخلاق، **فصلنامه حسابداری مالی** ۷(۲۵): ۸۸-۷۱.

سعادتمند، روشنک و سید مصطفی علوی. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی و هزینه سرمایه سهام، **فصلنامه پژوهش‌های تجربی حسابداری** ۱: ۲۵۵-۲۳۴.

کاظمی علوم مهدی؛ محمد ایمانی برندق و مصطفی عبدی. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره و کمیته‌ی حسابرسی بر کیفیت سود، **فصلنامه دانش حسابداری** ۱۰(۱)(پیاپی ۳۶): ۱۶۸-۱۳۷.

محمدیان، محمد. (۱۳۹۰). نقش و روابط حسابرس، کمیته حسابرسی و هیئت‌مدیره در پاسخگویی به سهامداران، **مجله حسابرس**، ۵۶: ۱۳۶.

مصطفایی، سعیده و زهرا پورزمانی. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و محتوای اطلاعاتی، **پنجمین کنفرانس بین‌المللی علوم مدیریت و حسابداری**.

منشور کمیته حسابرسی. (۱۳۹۱). **سازمان بورس و اوراق بهادار**.

نوروش، ایرج و مسعود رمضانی. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر استقلال حسابرس از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان خدمات حسابرس، **فصلنامه حسابداری مالی** ۲(۷): ۱-۲۲.

Al Shaer, H., A. Salama & S. Toms. (2017). Audit committees and financial reporting quality: Evidence from UK environmental accounting disclosures, **Journal of Applied Accounting Research** 18(1): 2-21.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

Aldamen, H., J. Hollindale & J.L. Ziegelmayer. (2018). Female audit committee members and their influence on audit fees, **Accounting and Finance** 58(1): 57–89.

Aripin, N., G. Tower & G. Taylor. (2011). Insights on the diversity of financial ratios communication, **Asian Review of Accounting** 19(1): 68-85.

Chalevas, C., P. Giannopoulos A.G. Samara & A. Koutoupis. (2021). Evaluating the role and effectiveness of the Audit Committee on the quality of financial reporting: Evidence from Greek PIEs, **International Journal of Banking Accounting and inance** 10.1504/IJBAAF.2021.10041386.

Cohen, J., U. Hoitash, G. Krishnamoorthy & A. Wright. (2013). The effect of audit committee industry expertise on monitoring the financial reporting process, **The Accounting Review** 89(1): 243-273.

Consuelo, P.M., & M.C.A. De Fuentes. (2007). The Impact of Audit committee of the quality of financial Reporting, Corporate Governance, **An International Review** 15(6): 1394-1412.

Eichenseher, J.W., M. Hagigi & D. Shields. (1989). Market Reaction to Auditor Changes by OTC companies. Auditing, **A Journal of Practice and Theory** 9(1): 29-40.

Eulerich, M., J. Kremin & D.A.Wood. (2019). Factors that influence the perceived use of the internal audit function's work by executive management and audit committee, **Advances in Accounting**.

Flick, U. (1956). **An introduction to qualitative research.** London; Thousand Oaks, Calif. Sage Publications.

Glaser, B.G., A.L. Strauss & E. Strutzel. (1968). The discovery of grounded theory; strategies for qualitative research, **Nursing research** 17(4): 364.

Habiba, A. (2014).The Relationship between Audit Committees, Corporate Environmental Disclosure, and Environmental Reputation, **UK Evidence.Doctoral thesis, Durham University**. Electronic copy available at: http://ssrn.com.

Henseler, J., C.M. Ringle, & R.R. Sinkovics. (2009). The Use of Partial Least Squares Path Modeling in International Marketing, **Advances in International Marketing (AIM)** 20: 277-320.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]

Inaam, Z., H. Khmoussi & Z. Fatma. (2016). Effective audit committee, audit quality and earnings management: Evidence from Tunisia, **Journal of Accounting in Emerging Economies** 6(2).

Kaleemullah, A., M.D. Ashraful, & B.U. Bhuiyanb. (2020). Audit committees, female directors and the types of female and male financial experts, Further evidence, **Journal of Business Research**.

Khlif, H., & K. Samaha. (2016). Audit committee activity and internal control quality in Egypt, **Managerial Auditing Journal** 31(3).

Kvale, S. (1996). Interviews: **An introduction to qualitative research interviewing**. Thousand Oaks, CA: Sage.

Strauss, A., & J. Corbin. (1994). Rounded theory methodology, An overview, **In N. K. Denzin & Y. S.Lincoln (Eds.), Handbook of qualitative research** (pp. 273–285).

Thomas, K., & A.J. Purcell. (2018). **Local Government Audit Committees, a Behaviour Framework for Effective Audit Committee Performance**. https://doi.org/10.1111/ auar.12229.

Visvanathan, G. (2008). Corporate governance and real earnings management, **Academy of Accounting and Financial StudiesJournal**, vol. 12.

Wang, M., M. Lee & J. Chuang. (2015). Relations among audit committee establishment, information transparency and earnings quality, evidence from simultaneous equation models, **Electronic copy available at: http://ssrn.com**.

Werts, C.E., R.L., Linn & K.G. Joreskog. (1974). Intra Classreliability stimates, **Testing structural assumption educational and psychological measurement** 34(1): 177.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1400.13.52.3.4]